

Hvordan kan vi tale om religion med unge?

Mikkel Hjelt, cand. mag. i religionsvidenskab, ph.d.-stipendiat og ekstern konsulent.

Religion som 'medspiller' eller 'modspiller'

Religion er en integreret del af flere og flere unges liv og er med til at sætte retning i livet. Det kan både have positive og negative følger. De positive aspekter indbefatter eksempelvis, at religionen giver livsmening, fællesskaber, struktur og retning samt etiske markører, hvor religionen bidrager til en samlet levemåde. Omvendt viser de uhensigtsmæssige aspekter sig ved, at religionen bliver en modspiller og en obstruerende faktor i livsudfoldelsen. I disse tilfælde har unge for eksempel søgt eller blevet socialiseret ind i radikale miljøer, hvor religionen – i samspil med andre faktorer – har 'opslugt' unge og været en drivkraft for en bestemt adfærd. I andre tilfælde er unge blevet styret af en negativ religiøs social kontrol. I begge henseender på tværs af religioner.

Et er at være/blive religiøs som ung på nuværende tidspunkt, hvor religion er et offentligt og politisk emne. Noget andet er at kunne navigere i forhold til personlig religiøsitet, omgivelsernes forventninger og/eller krav, andre religiøse individer og evt. modstand mod egen religiøse ståsted. I det følgende vil først jeg uddybe mine praksiserfaringer og forskning, der har dannet ramme om et konkret forsøg på at italesætte religion. Dernæst vil jeg udfolde en udviklet (i 2019) og implementeret (i 2020) religionsindsats under Fritids- og Ungdomsskoleområdet i Aarhus Kommune.

Praksiserfaringer og forskning med religion som rød tråd

Inden jeg var så heldig at få et ph.d.-stipendium, arbejdede jeg 6 år i Børn & Unge i Aarhus Kommune med forebyggelse af radikalisering. En af mine opgaver var som mentor at støtte og udfordre unge inden for en salafistisk inspireret radikalisering. Formålet var – via vores samtaler – at hjælpe og motivere den unge til selv at skifte løbebane, forlade det radikale miljø og 'lande' religionen, så den ville blive en medspiller og ikke en modspiller. I mit møde med flere radikaliserede unge spillede religionen en stor rolle med fokus på en bestemt religiøs fortolkning. De unge var meget interesseret i at snakke om islam og religion generelt relateret til deres eget liv og samfundet. Det brugte vi meget tid på, da det var deres livstråd. Jeg forsøgte på bedste vis at balancere en anerkendende og lyttende tilgang og samtidig være kritisk og udfordre deres holdninger på en sober måde. Vi var ikke altid enige, men det var heller ikke et selvstændigt mål. Med den tilgang fik vi spændende diskussioner, som rykkede ved de fleste af de unge, jeg arbejdede med.

I min forskning har jeg stillet skarpt på et konkret salafistisk inspireret radikalt miljø i Aarhus og analyseret mig frem til flere interessante fund. De kan komme til udtryk under afhandlingens tre undersøgelsestemaer: Vejene ind i det radikale miljø, deltagelse i miljøet, vejene ud af det radikale miljø.¹ I denne artikel vil jeg dog fokusere på religion som er et gennemgående tema i mine data. Jeg vil her inddrage et par korte eksempler. I de radikaliseringsstier ind i det radikale miljø, jeg har fået adgang til, ser jeg to mønstre. Nogle individer (som ikke tidligere eller i meget lidt grad har praktiseret deres religion) revitaliserer deres islamiske tro og praksis via hjemmesider, islamiske

skoler og universiteter, mens andre personer intensiverer deres islam-fortolkning gennem karismatiske voksenfigurer, som opsøges. Derudover tilbyder deltagerne i det radikale miljø hinanden et utal af aktiviteter og muligheder, for eksempel foreningen af tro og praksis ('ritualisering' af alle livets aspekter) og religiøs kultivering (religiøs undervisning og træning). I den kontekst skaber individerne i det radikale miljø en bestemt salafistisk inspireret fortolkning af islam, der sætter retning for bestemt adfærd og konkrete handlingsopfordringer, såsom at deltage i Syrienskrigen og bidrage med nødhjælp og/eller som militant.

Tiden er moden til at tale om religion

De kort skitserede praksiserfaringer og forskning danner rammen for en konkret religionsindsats, jeg udviklede til Aarhus kommune sideløbende med mit ph.d.-projekt. I min optik er der behov for – på lige fod med andre livsaspekter hos unge – at italesætte religion. På den korte bane er idéen, at indsatsen skal være med til at åbne op for nye måder at tale om religion på. Indsatsen har vist sig – via testforløb med udskolings elever på forskellige platforme og forældre samt gennemførte forløb i udskolingsklasser – at kunne åbne op for eksistentielle samtaler, der hidtil har været uberørte eller mangelfulde om det konkrete levede religiøse liv. På den lange bane er indsatsen tiltænkt som et forsøg på at bidrage til robusthed, identitetskabelse, livsforankring – at være bevidst, afklaret og i balance – hos den enkelte unge i relation til en religiøsitet. Derudover kan indsatsen give ikke-religiøse unge viden om og forståelse for, hvordan religiøse verdensbilleder og livssyn kan se ud og dermed få større indsigt i og tolerance for den religiøse praktiserende. På den måde er tanken, at der kan komme gensidig forståelse mellem forskellige livsopfattelser hos unge.

Det skal påpeges, at dette fokus på religion ikke er ensbetydende med, at religion eller islam som sådan er hovedårsagen til radikalisering. Tværtimod. Radikalisering sker typisk ud fra et samspil af individuelle, gruppe og samfundsmæssige/strukturelle faktorer. Omvendt bør vi også undgå den modsatte grøft, der forfægter, at religiøse udtryk intet har med radikalisering at gøre. Vi har nok nærmere brug for at finde en 'middelvej', hvor vi kan italesætte religion på en afbalanceret og respektfuld måde – ikke mindst for de unges skyld.

Indsatsen: Religion – dialog, refleksion og forståelse

Indsatsen 'Religion – dialog, refleksion og forståelse' – italesætter religion ud fra en åben og nysgerrig tilgang med fokus på dialog og deltagelse. Indsatsen er bygget op om samtaler omkring religionstemaet, hvor forskellige emner og spørgsmål diskuteres og reflekteres over: Hvad er religion for en størrelse? Hvorfor er religion vigtig for nogen mennesker? Hvad er positivt og negativt ved religion? Hvad er kulturreligiøsitet, og hvad indebærer det? Hvem definerer, hvordan man skal være religiøs praktiserende? Er man 'dårligere' eller 'bedre' religiøs, hvis man er kulturreligiøs? Hvad er på spil, hvis man vil tage en (ny) religion til sig eller frasige sig sin religiøsitet? Og kan man kun være et moralsk handlende menneske, hvis man er religiøs? Indsatsen er bevidst ikke udviklet som et decideret undervisningsforløb i forskellige religioner og livsanskuelser, men fokuserer derimod på religionstemaet på tværs af religioner ud fra diverse metaperspektiver. På den måde kan indsatsen fungere som et supplement til den eksisterende undervisning. I min optik kan metaperspektiverne være med til at styrke unge til at træffe selvstændige valg og sige fra over for eksempelvis negativ social kontrol og radikale miljøer.

¹ Afhandlingens dataindsamling er baseret på kvalitative interviews fordelt på semistrukturerede individuelle og fokusgrupeinterviews. 22 ud af 78 interviews blev gennemført med ni tidligere kernemedlemmer af et

specifikt salafistisk inspireret radikalt miljø i Aarhus. Andre typer respondenter tæller politibetjente, opsøgende medarbejdere, lærere og ledere fra Aarhus Kommune og Østjyllands Politi samt beboere fra Gellerup-Toveshøj.

Helt konkret består indsatsen normalvis af to workshops a to klokketimer gennemført i en udskolingsklasse (fx 8. eller 9. klasse). Setup 'et er inspireret af tidligere workshops, jeg har været med til at udvikle og implementere på folkeskoleområdet og ungdomsuddannelser inden for radikaliseringsforebyggelse i Aarhus Kommune. Der fremsendes reklamefremstød til skoler, hvorefter der opsættes aftale med konkret skole og klasse med tilstedeværende lærer. Workshops gennemføres af uddannet instruktør. Workshop 1 starter bredt og forsøger at indkredse religion (hvad forstås ved religion på tværs af religioner) for dernæst at bearbejde, hvad der er godt (fordele) og skidt (ulemp) ved religion via individuelle øvelser, gruppeøvelser og fælles. Dette gøres for at introducere religionsemnet 'ufarligt' og blødt. Workshop 2 bygger videre og lægger et nyt forståelses- og refleksionslag på, hvor emnerne går mere 'tæt på' fokus på kollektiv vs. individuel religiøsitet, kulturreligiøsitet samt religionsskift eller -afsigelse ligeledes ud fra øvelser, der udfoldes både enkeltvis, i grupper eller fælles.

Indsatsen er en måde at arbejde med religionstemaet på. De to workshops er tilrettelagt og afstemt i forhold til temaer, indhold og progression. Der er bevidst få øvelser, så der er tid til at komme i dybden og reflektere over emner og spørgsmål. Emnerne igangsættes via testede spørgsmål, tekst og billeder. Ligeledes er materialet og øvelserne udarbejdet, så deltagerne både sidder ned og er i bevægelse. Indsatsen er 'smidig', så dens indhold kan tilpasses både forældre og frontmedarbejdere.

3 gode råd til at komme i gang

Jeg inddrømmer, at det kan være svært at italesætte religionstemaet, for hvor skal man begynde og kan de gode hensigter få uensigtsmæssige effekter?

I den sammenhæng vil jeg her komme med tre forsigtige (og måske gode) råd til, hvordan man som skole, fritidsklub, kommune eller politi kan forsøge sig med den 'religiøse samtale'.

- Først og fremmest skal en potentiel berøringsangst elimineres og turdetagning dyrkes. Det er et centralt udgangspunkt.
- Dernæst vil det være en god idé at identificere medarbejdere med relevante fagfaglige kompetencer og praksiserfaringer.
- For det tredje vil det give god mening at sætte tid og plads af til produktudvikling og test med forskellige målgrupper i forhold til kvalitet af indhold.

I min optik kan et religionstiltag med fordel forankres under eksisterende strategier med fokus på almen trivsel og f.eks. klasse- eller ungdomsfællesskaber i kontrast til en mere direkte strategi omkring forebyggelse af radikalisering.

Litteratur:

Mikkel Hjelt. "The Radical Milieu: A Socio-Ecological Analysis of *Salafist* Radicalization in Aarhus, 2007-17". Med forbehold forventes afhandlingen at blive offentliggjort i efterår 2020.

<https://www.tokeagerschou.dk/taabi> <mailto:stabi@tokeagerschou.dk>